

کارآفرینی، روش‌ها، چالش‌ها و راهکارها

شاهراه اقتصاد

مصاحبه اختصاصی ماهنامه «اقتصاد ایران»، با مهندس محسن خلیلی، مدیر عامل شرکت بوتان، در مورد کارآفرینی در کشور

تعداد بازدید: تحلیل شما از روند کنونی کارآفرینی در کشور و در مقایسه با سایر کشورها چیست؟

کشورهای پیشرفته از دهه‌های قبل و برخی کشورهای در حال توسعه، طی دهه‌های اخیر با توجه به نقش مؤثر و مفید کارآفرینی در پیشرفت و توسعه اقتصادی، بهره‌برداری از این پتانسیل را جهت مواجهه با مشکلاتی چون رکود، تورم و بیکاری مورد توجه قرار داده‌اند. این توجه در حد تدوین استراتژی‌ها، آموزش و مشاوره، حمایت و پشتیبانی‌های مالی، فنی، تحقیقاتی و بازاریابی، ایجاد فضای مناسب برای فعالیت کارآفرینان در عرصه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، رفع موانع، ایجاد ارتباط و همکاری بین کارآفرینان و تسهیل دستیابی آنان به بازارهای جهانی بوده و نتایج قابل توجهی را نیز برای آن کشورها در پی داشته است.

در کشور ما هنوز تعریف و مشخصات کارآفرین و کارآفرینی، به ویژه برای بسیاری از دست‌اندرکاران شناخته شده نیست و شاید به همین دلیل تاکنون برنامه‌ریزی جامع و بسترسازی مناسبی در حوزه‌های اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی برای توسعه کارآفرینی صورت پذیرفته است. البته اخیراً در کشور حرکت‌هایی در زمینه آموزش کارآفرین در بستر دروس دانشگاهی و نیز برگزاری دوره‌هایی آغاز شده که با موانع و مشکلاتی روبه‌رو است.

تعداد بازدید: با توجه به این‌که کشور روند خصوصی‌سازی را طی می‌کند، چه تمهیداتی برای حضور نیروهای کارآفرین در پروسه مذکور باید اندیشیده شود؟

در این ارتباط باید توجه داشت که اگرچه تهیه و ابلاغ سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، قدم اولیه مثبت و ضروری برای برون رفت از اقتصاد ناکارآمد دولتی محسوب می‌شود، اما به تنهایی کافی نیست. در واقع طی فرایند خصوصی‌سازی اقتصاد باید بتوان، اصول و قوانینی که سلامت رفتاری اقتصاد را تضمین می‌کنند، در کشور نهادینه کرد. البته این وظیفه بر دوش دولت گذاشته می‌شود که با روشن بینی و آینده‌نگری، زمینه حضور و توسعه فعالیت سالم و رقابتی کارآفرینان را فراهم سازد.

گسترش فرهنگ ارزش‌گذاری کارآفرینی، احترام به مالکیت، حاکمیت قانون و احترام به آن، محترم شمردن سرمایه و سرمایه‌گذار، ارج‌گذاری فعالیت اقتصادی، درک ارتباط و نقش کارآفرینی در تأمین

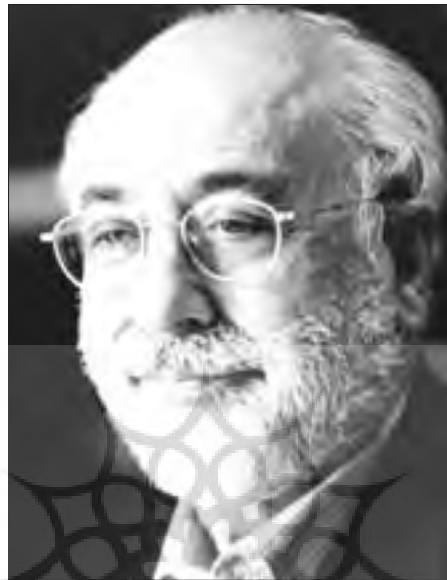
در بسیاری از کشورها، بنگاه‌های کوچک مهد تحول و نوآوری و پیشرو در ابداع فن‌آوری‌های جدید، تأمین‌کنندگان اصلی اشتغال جدید و مهمتر از همه، پرورش مدیران آینده بوده و هستند و در عین حال با صادرات محصولاتشان سهم قابل توجهی در رشد و توسعه اقتصادی کشورشان داشته‌اند. گسترش این حرکت تا آنجا پیش رفته است که کره جنوبی ۴۰ درصد، هند ۵۵ درصد، تایوان و مالزی ۶۰ درصد، اندونزی ۷۰ درصد و سنگاپور ۹۰ درصد صادرات خود را مرهون صنایع کوچک هستند.

کشور ما که با ترکیب جمعیتی جوان و سهم رو به افزایش زنان در عرضه نیروی کار مواجه است - که این امر معضل بیکاری را شدت می‌بخشد - بنگاه‌های کوچک می‌توانند در توسعه کارآفرینی، ایجاد فرصت‌های شغلی جدید، افزایش کم و کیف تولیدات ملی، توسعه صادرات، فقرزدایی و گسترش طبقه متوسط، نقش آفرینی اساسی داشته باشند. به منظور استفاده از ظرفیت‌های موجود در بنگاه‌های کوچک برای توسعه کارآفرینی، بایستی از آنها در زمینه‌های مالی، فنی و تخصصی، اطلاعاتی، تحقیقاتی، مشاوره‌ای و بازاریابی، پشتیبانی و حمایت صورت پذیرد، نظام صنایع شبکه‌ای و ارتباط بین صنایع کوچک با صنایع بزرگ ایجاد و تقویت گردد، معافیت‌های مالیاتی و وام‌های هدف‌دار و مشروط به آنها اعطا شود، مراکز آموزش مدیریت کارآفرینی، ویژه

بنگاه‌های کوچک ایجاد شود، بازار سرمایه ویژه بنگاه‌های کوچک شکل گیرد، شبکه‌هایی در زمینه‌های بازاریابی و اطلاع‌رسانی ایجاد شود، زمینه‌های مساعد سرمایه‌گذاری - که تلفیقی از شرایط محیطی، بازار مصرف، امکانات زیربنایی و فرصت‌های اشتغال است - به متقاضیان سرمایه‌گذاری در صنایع کوچک معرفی شود، با ایجاد و گسترش پارک‌های تحقیقاتی، انواع خدمات فنی و تخصصی به آنها ارائه شود و نهایتاً، بین بنگاه‌های کوچکی که در یک رشته فعالیت می‌کنند، ارتباط مناسبی برقرار گردد و در واقع خوشه‌های صنعتی و یا همان سیاست زنجیره‌ای کردن تولید اعمال شود. البته هر یک از این اقدامات و راهکارها به نوبه خود نیازمند تدبیر، اندیشه و برنامه‌ریزی خاص توسط دولت است.

تعداد بازدید: با توجه به وضعیت نابسامان کشور در فضای کسب‌وکار، چه تضمینی برای ورود نیروهای کارآفرین به عرصه اقتصادی جامعه وجود دارد؟

امروزه به طور گسترده پذیرفته شده است که فضای کسب‌وکار مساعد و مناسب از الزامات و شرایط محیطی مهم برای رشد اقتصادی و توسعه کارآفرینی است. اما متأسفانه نتایج ارزیابی‌ها و اندازه‌گیری شاخص‌های ۱۰ گانه فضای کسب‌وکار، طبق رتبه‌بندی جهانی نشان می‌دهد که کشور ما در این زمینه با کمبودها و نارسایی‌های جدی مواجه است. علاوه بر این، اقتصاد ایران در طول ۸۰ سال گذشته، همواره

نیازهای جامعه و ایجاد اشتغال و درآمد و کسب‌وکار و توسعه اقتصادی، ایجاد فضای مناسب و مساعد برای نوآوری و کارآفرینی و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، تعامل مطلوب و مناسب با دنیا، عدم دخالت اداری دولت در امور بنگاه‌داری، ایجاد و تقویت نهادها و زیرساخت‌های لازم برای رقابت‌پذیری، استقرار نهادها و نظام‌هایی برای کاهش ریسک‌پذیری، ایجاد نهادهای مالی متناسب با شرایط کسب‌وکار، تعریف دقیق یک نظام نظارتی مؤثر و جامع اقتصادی، دسترسی یکسان به اطلاعات و وجود شفافیت اطلاعاتی، شفاف‌سازی قوانین و اصلاح مقررات و روش‌ها، شفاف نمودن عملکرد بنگاه‌های دولتی و تعریف اصول و موازین ورود به کسب‌وکار، از جمله تمهیداتی است که بایستی در پروسه خصوصی‌سازی برای حضور نیروهای کارآفرین اندیشیده شوند و بدون آنها نمی‌توان انتظار داشت که فرایند خصوصی‌سازی توفیق یابد.

تعداد بازدید: نقش بنگاه‌های کوچک را در توسعه کارآفرینی چگونه ارزیابی می‌کنید و چگونه می‌توان از ظرفیت‌های موجود در این بخش برای توسعه کارآفرینی استفاده کرد؟

تجربه به ما می‌گوید که در فرایند توسعه کلیه کشورهای جهان، اعم از پیشرفته و یا در حال توسعه و در آستانه صنعتی شدن، بنگاه‌های کوچک در توسعه کارآفرینی از جایگاه درخور توجهی برخوردار بوده‌اند.

اقتصادی دولت سالار بوده و دولت نه تنها اقتصاد را در مهار خود داشته، بلکه با موانع بوروکراتیک و ایجاد سدهای غیرقابل عبور - به جای تقویت و توسعه کارآفرینی - مانع رشد و گسترش آن شده است. به این اعتبار، امروزه حدود ۸۰ درصد تلاش تشکل‌گراها، در راه اصلاح و بهبود فضای کسب‌وکار و مقابله با مداخلات اداری دولت و مقررات دست و پاگیر مصروف می‌گردد.

نتیجه‌گیری: نقش دولت را در روند ارتقای جایگاه کارآفرینی در کشور چگونه ارزیابی می‌کنید؟

تجارب کشورهایی که گام‌های مثبت و مؤثری در جهت ارتقای جایگاه و توسعه کارآفرینی برداشته‌اند، حکایت از تلاش دولت‌های آنها دارد. در واقع، توسعه کارآفرینی به طور عمده از طریق مساعی دولت‌ها امکان‌پذیر گردیده و دولت‌های آن کشورها با انواع حمایت‌ها و پشتیبانی‌های مالی، فنی، مدیریتی، تحقیقاتی، آموزشی، شبکه‌سازی و ایجاد ارتباط بین کارآفرینان، همچنین تعقیب سیاست‌های مربوط به تحول اداری و کارآفرینی دولتی، بستر و شرایط محیطی لازم را برای فعالیت کارآفرینان فراهم ساخته و بخش خصوصی با این بسترسازی، به تدریج قادر به سامان‌دهی داخلی خود برای بسط روحیه کارآفرینی گردیده است. بنابراین می‌توان گفت که بروز و ظهور کارآفرینان و نیز رشد و بلوغ آنها در فرایند توسعه کشور، نیازمند تدوین راهبردها، سیاست‌ها و برنامه‌های لازم توسط دولت است که تاکنون چنین برنامه‌ریزی جامع و بسترسازی برای توسعه کارآفرینی در کشور ما صورت نپذیرفته است. البته در سال‌های اخیر، حرکت‌هایی توسط دولت در زمینه آموزش کارآفرینی آغاز شده و تا زمانی که آموزش‌های کارآفرینی با سیاست‌های دیگری در زمینه‌های مالی، فنی، تحقیقاتی و شبکه‌سازی هماهنگ و تکمیل نگردد، اثربخشی آن با چالش‌های متعددی روبه‌رو خواهد بود.

نتیجه‌گیری: ورود طبقات مختلف اجتماعی را اعم از جوانان، زنان و زوج‌های کارآفرین به صحنه کارآفرینی، تا چه حد در بهبود شرایط اقتصادی جامعه مؤثر می‌دانید؟

واقعیت این است که کشور ما با منابع و پتانسیل بالقوه ارزشمند برای رشد اقتصادی، نیروی انسانی تحصیل کرده و توانا، وجود منابع مالی فراوان، زیرساخت‌های نسبتاً مناسب فیزیکی، وجود بازار با مقیاس مناسب اقتصادی، گسترش زیربنای اجتماعی مثل دانشگاه‌ها، رشد زنان و آگاهی جوانان، همراه با تجربه چهارده تولید و سرمایه‌گذاری صنعتی و نیز پیاده‌سازی و اجرای پنج برنامه عمرانی قبل از انقلاب و چهار برنامه توسعه بعد از انقلاب، همچنان با چالش ایجاد اشتغال برای عرضه فراوان نیروی کار - به ویژه نیروی کار تحصیل کرده که سهم زنان نیز در آن پیوسته رو به افزایش است - مواجه است. تحقیقاً راه‌حل پایدار مسأله اشتغال و افزایش درآمد سرانه و بهبود شرایط اقتصادی جامعه، تبدیل اقتصاد کشور به یک اقتصاد دانش‌بنیان است و این خود، مستلزم توسعه کارآفرینی و ورود طبقات مختلف اجتماعی اعم از زنان و جوانان تحصیل‌کرده به کسب‌وکارهای خصوصی دانش‌محور است. تجارب کشورهایی چون کره جنوبی و سپس چین و تایوان و بعضی دیگر از کشورهای آسیای شرق که با رشد ۸ تا ۹ درصدی به سوی توسعه یافتگی در حرکت هستند، مؤید همین امر است.

نتیجه‌گیری: مهمترین موانع کارآفرین در ایران چه می‌باشند؟

ارزش تلقی نشدن مقوله کارآفرینی در فرهنگ عمومی جامعه، عدم ایجاد و توسعه روحیه و مهارت‌ها و توانایی‌های کارآفرینی در آموزش - از پیش‌دستان تا دانشگاه - نبود فضای مناسب و مشوق و برانگیزاننده برای شکل‌گیری کسب و کارهای خلاقانه و چالش برانگیز، نگرش‌ها و ارزش‌های دولت‌مدارانه در کارجویان، تصدی‌گری عمده فعالیت‌های اقتصادی کشور توسط شرکت‌ها و مؤسسات دولتی و در مقابل،

فضای محدود کسب‌وکار برای مردم، ارج و منزلت قایل نبودن نهادهای مالی برای کارآفرینی، نبود پشتیبانی و حمایت‌های لازم از کارآفرینان - به ویژه در مواقع ورشکستگی در کسب‌وکارهای جدید - تسلط شدید دولت و حکومت بر اقتصاد - به ویژه به لحاظ مشکلات مالی و مقررات بیش از حد - و حکمرانی نامناسب آن، فراهم نبودن زیرساخت‌های نهادی، حقوقی و فیزیکی برای ایجاد و توسعه کارآفرینی، نبود ارتباط و تعامل مطلوب با دنیا، نبود و کمبود امنیت اقتصادی و تضمین حقوق مالکیت، عدم استقرار نظام‌ها و نهادهایی برای کاهش ریسک و در نهایت، عدم تدوین راهبردها، سیاست‌ها و برنامه‌های لازم برای رشد و توسعه کارآفرینی از جمله مهمترین موانع کارآفرینی در ایران محسوب می‌شوند.

نتیجه‌گیری: راهکارهای پیشنهادی شما برای بهبود کارآفرین و تشویق نیروهای بالقوه و بالفعل کارآفرین جامعه چه می‌باشند؟

در کشور ما با توجه به اهداف سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ نقش شایسته کارآفرین و تأثیر مثبت آن در رشد و توسعه اقتصادی، رقابت‌پذیری اقتصاد، افزایش بهره‌وری، اشتغال‌زایی پایدار، گسترش عدالت اجتماعی و فقرزدایی از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است. بنابراین برای ترویج و توسعه کارآفرینی، ضرورت دارد که نظام آموزش و پرورش محور ایجاد و توسعه یابد، انواع کارآفرینی‌های فردی و سازمانی مورد تشویق و حمایت قرار گیرند، مبنای کارآفرینی و انگیزه‌های کسب موفقیت ویژه دانش‌آموزان، دانشجویان و والدین آنها آموزش داده شود، مربی کارآفرینی در سطوح مختلف آموزش از پیش‌دستان تا دانشگاه تربیت گردند، کارآفرینان جوان ویژه کسب‌وکارهای کوچک تربیت شوند و مراکز کارآفرینی در شهرداری‌ها و سایر مؤسسات عمومی ایجاد و گسترش یابند.

به علاوه، قوانین و مقررات مالی، مالیاتی، بانکی، گمرکی، اداری، کار و تأمین اجتماعی در جهت حمایت و توسعه کارآفرینی اصلاح گردند، دانشکده‌ها و آموزشگاه‌های کارآفرینی در جهت تسریع فرایند کارآفرینی تقویت و گسترش یابند، انواع حمایت‌های آموزشی، مشاوره‌ای، مالی و اقتصادی، فنی و تخصصی، بازاریابی، تحقیقاتی و مدیریتی از فعالیت‌های کارآفرینی صورت پذیرد، مراکز رشد و پارک‌های علم و فن‌آوری بیش از پیش ایجاد و مورد تشویق و حمایت قرار گیرند. در کنار این سیاست‌ها، سند ملی و برنامه راهبردی ویژه توسعه کارآفرینی تدوین گردد، شبکه‌های نوین اطلاع‌رسانی و حمایت‌کننده از کارآفرینان ایجاد و توسعه یابند، نظام‌های سنجش و توسعه کارآفرینی به طور هوشمندانه طراحی و به کار گرفته شوند و همچنین جشنواره‌های ملی و استانی در سطوح مختلف کارآفرینی برگزار گردند. ■

